

MĂRTURII INEDITE DESPRE ȘCOALA DE CÂNTĂREȚI BISERICEȘTI DE LA PIATRA NEAMȚ

Pr. dr. Gabriel I. NASTASĂ
Facultatea de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae”,
Universitatea „A.I. Cuza” Iași

Abstract

This study is a short monograph about the School for church singers from Piatra Neamț, which operated for more than seven decades (1869-1942), in order to prepare church singers for the parishes from Neamț County, but also for the parishes in regions further away, as we signaled in the following pages. The outstanding personality of this school remains the Psalt, Professor and Director Nicolae I. Barcan (1841-1912), who devoted most of his life to interpretation and church music pedagogy, training for more than four decades hundreds of students, most prospective psalts at various churches and other prospective mentors within the schools for church singers. Nowadays, the school in Piatra Neamț represents a notable example of dedication in the field of religious music, reinforcing our belief that moral and material support of church music education undoubtedly contributes to the development of our Church's missionary activity.

Keywords: school, church music teacher, church singing, church singer.

Introducere

Slujbele noastre bisericesti sunt impregnate de muzică, acest fapt conducând, de-a lungul timpului, la necesitatea pregătirii muzicale optime a cântăreților bisericesti, cei care au datoria de a răspunde la strană prin cântări rânduite și statornicite de tradiția Bisericii noastre, precum și de a dirija muzical anumite grupuri de coriști și chiar comunitatea de credincioși, atunci când se promovează cântarea în comun.

Învățământul muzical bisericesc instituțional sau particular a asigurat, pe parcursul istoriei, formarea de cântăreți bisericesti cu calitate muzicale remarcabile, care să răspundă exigențelor cultului divin public. În spațiul românesc sunt atestate școli de psaltichie

încă din secolele XV-XVI, amintind de școala de la Putna, a lui Evstatie Protopsaltul, și de cea din Șcheii Brașovului, a lui Radu și Gheorghe Grămăticul¹. Colegiul Vasilian, înființat de voievodul Vasile Lupu (secolul al XVII-lea) în „capitala Moldovei”, a adoptat, printre disciplinele importante de studiu, cântarea de strană predată pe note², iar, în perioada următoare, este semnalată la Iași activitatea mai multor „școli de musichie”, precum școala moldovenească de la Biserica Domnească „Sfântul Neculai” (1776-1814)³, școala particulară a lui Constantin Dascălu, școala de la Biserica „Sfântul Spiridon” (1789)⁴ ș.a.

Funcționarea „școlii de musichie” la Mitropolia ieșeană încă din anul 1805, din inițiativa și grija mitropolitului Veniamin Costache⁵, a constituit un imbold și pentru alte regiuni ale Moldovei de a organiza sistematic asemenea instituții muzicale bisericești. Astfel, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, începeau să funcționeze școli de cântăreți bisericești la Piatra Neamț (din 1869), la Bacău, pe lângă Biserica „Sfântul Nicolae” (din 1889)⁶, la Tecuci (1891), la Huși (din 1892)⁷, la Bârlad (din 1892)⁸, la Botoșani ș.a.

Școala de cântăreți bisericești din Piatra Neamț a fost organizată în perioada de maximă înflorire a învățământului muzical bisericesc, care și-a atins punctul culminant în perioada interbelică, prin funcționarea a peste zece asemenea instituții numai în Moldova.

Studiul de față reprezintă o monografie muzicală a școlii pe-trene, înfățișând mărturii inedite despre personalul didactic, disciplinele de studiu, elevii înscriși și pregătiți în cântarea bisericească,

¹ Prof. univ. Vasile Vasile, *Istoria muzicii bizantine și evoluția ei în spiritualitatea românească*, vol. II, Editura Interprint, București, 1997, p. 208.

² Melania Boțocan și George Pascu, *Hronicul muzicii ieșene*, Editura Noél, Iași, 1997, p. 19.

³ *Ibidem*, p. 28.

⁴ V. Vasile, *op. cit.*, p. 213.

⁵ Constantin Erbiceanu, *Istoria Mitropoliei Moldovei și Sucevei și a Catedralei mitropolitane din Iași*, București, s.l., 1888, p. 345.

⁶ *Biserica Ortodoxă și cultele străine din Regatul Român*, Administrația Casei Bisericii, precuvântare de P. Garboviceanu, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, S-sor Ion St. Rasidescu, București, 1904, p. CLXXII; M. Gr. Poslușnicu, *Istoria muziciei la Români*, Editura Cartea românească, București, 1928, p. 100.

⁷ *Ibidem*, pp. CLXXIV-CLXXV.

⁸ *Ibidem*, pp. CLXXII-CLXXIII.

sediul acesteia ș.a., pe baza documentelor regăsite în Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei din Iași, precum și în Arhivele Statului din Piatra Neamț.

1. Școala de cântăreți bisericești în timpul lui Nicolae I. Barcan

Școala de cântări bisericești de la Piatra Neamț, înființată în 1869, a funcționat cu mici întreruperi până în 1942. Dintre profesorii de muzică bisericească și directorii acestei școli s-a remarcat *Nicolae I. Barcan*, psalt la Catedrala „Sfântul Ioan” - Domnesc din Piatra Neamț. Acesta s-a născut în 1841, în localitatea Bârca din județul Neamț, ca fiu al preotului Ioan Panaitescu, dobândind primele cunoștințe de psaltichie în familia sa și de la cântărețul de strană Costache Gheorghiu, apoi de la călugărul Visarion, protopsalt al Catedralei episcopale din Roman. Mai târziu, a urmat cursurile Seminarului teologic de la Socola (Iași), impresionând cu vocea sa deosebită pe rectorul de atunci, Filaret Scriban, și, în paralel, cursurile Școlii de Pedagogie de la „Sfinții Trei Ierarhi” (până în 1868), funcționând ca psalt în diferite biserici din Iași, dar mai ales la Catedrala „Sfântul Ioan” - Domnesc din Piatra Neamț (1868-1911)⁹. De numele lui Nicolae I. Barcan este legată înființarea școlii de cântăreți de la Piatra Neamț, în 1869, căreia i-a slujit până la trecerea sa la Domnul, în ziua de 9 iulie 1912. În memoria lui a fost constituită, în 1913, Societatea cultural-profesională „Nicolae Barcan”, condusă de cântărețul Simeon Mihailescu de la Biserica „Precista”¹⁰. Dintre lucrările sale amintim *Probodul înmormântării mirenilor* (în manuscris) și, cea mai importantă, *Micul Anastasimatar practic* (167 pagini), tipărit post-mortem de unul dintre discipolii săi, psaltul și profesorul de psaltichie, Dimitrie N. Pipa, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1922¹¹.

⁹ Pr. prof. dr. Nicu Moldoveanu, *Istoria muzicii bisericești la români*, Editura Basilica, București, 2010, p. 177; cf. Gheorghe C. Ionescu, *Muzica bizantină în România. Dicționar cronologic*, Editura Sagittarius, București, 2003, pp. 222-223; Mihail Gr. Poslușnicu, *op. cit.*, p. 99; Pr. Alexăndrel Barnea, *Muzica bisericească în Moldova secolului al XX-lea*, Editura Sf. Mina, Iași, 2009, pp. 20-22.

¹⁰ Mihail Gr. Poslușnicu, *op. cit.*, p. 100.

¹¹ Pr. prof. dr. Nicu Moldoveanu, *op. cit.*, p. 177; G.C. Ionescu, *op. cit.*, p. 222; Pr. A. Barnea, *op. cit.*, pp. 21-22.

Într-un *Memoriu* adresat mitropolitului de atunci al Moldovei, IPS Pimen, în 1909, N. Barcan consemnează mărturii importante despre înființarea și funcționarea școlii petrene: „În acest județ (Neamț), după îndemnul neuitatului întru pomenire Calinic Miclescu, pe când era Mitropolit la Iași, precum și al defunctului Arhiereu Filaret Scriban, fost Director al Seminarului Veniamin, am înființat, în 1869 (una mie opt sute șasezeci și nouă), școala de «Cântări Bisericești» în acest județ Neamț, unde să învață tinerii ce au dorință pentru a deveni cântăreți bisericești”¹². Pentru susținerea școlii de cântăreți de la Piatra Neamț, N. Barcan a obținut fonduri¹³ din bugetul județului Neamț, prin amabilitatea Prefecturii și a Consiliului Județean de atunci. Nicolae I. Barcan conducea această școală de patruzeci de ani, căutând să formeze cântăreți bisericești cât mai bine pregătiți, în special pentru bisericile de la sate: „După cum vedeți, Înalt Prea Sfințite Stăpâne, nu profitul material m-a îndemnat a conduce timp de patruzeci de ani această școală, în care aș fi putut cerca ocupațiuni mult mai avantajoase în alte direcțiuni, ci ca devotat fiu al Sântei noastre Biserici, am căutat a o servi și eu tocmai acolo unde necesitatea-i era mai mare, aducând modestul meu serviciu la rădicarea personalului bisericesc inferior, la o treaptă cât s-ar putea mai demnă, mai cu samă în urmă cu patruzeci de ani, pe când să simțea mare nevoie de cântăreți la bisericile rurale”¹⁴. Dacă în 1870-1880 era o criză de cântăreți bisericești, la începutul secolului al XX-lea, mulțumită activității din școala de cântăreți în discuție, „în județul Neamț, la toate bisericile parohiale și filiale, sunt cântăreți absolvenți ai acestei școli, atât la țară, cât și la oraș, dar și în alte județe”¹⁵.

Cursurile de muzică bisericească la școala nemțeană au început pentru prima dată pe 10 februarie 1869, după un concurs organizat sub supravegherea revizorului școlar Neculai Vicol. Candidații acceptați

¹² *Memoriu*, din 10 februarie 1909, Arhiva Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Fond Cancelarie, dosar 55/1909, p. 1. N. Barcan solicită Mitropolitului Pimen să intervină la Casa Penșilor pentru a-i asigura o pensie decentă după retragerea sa din conducerea școlii de cântăreți; *cf. Ibidem*, p. 4. Vezi și adresa nr. 1406, de pe 12 iunie 1902, dosar 104/1902.

¹³ Suma alocată anual pentru școală era de 480 de lei, mărindu-se treptat la 50, apoi la 60 și chiar la 80 de lei lunar în 1909; *cf. Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*, p. 2.

la examenul de admitere erau dintre absolvenții a cel puțin „patru clase primare sau cinci rurale”. De altfel, mulți dintre ei proveneau din familii de săteni, care „cu dragostea cea mai mare veneau a-și înscrie copiii la această școală, nu numai din județul Neamț, ci și din alte județe ca: Suceava, Bacău, Putna, Roman și chiar din Iași, care au devenit cântăreți în acele județe”¹⁶. Numărul elevilor înscriși era în jur de 40-50¹⁷, repartizați, până în 1902, în două clase, iar din anul școlar 1902/1903, în trei clase¹⁸. Examenele de sfârșit de an erau susținute în luna iunie, în prezența „unei comisii rânduite de Dl. Prefect, conform art. 4 din *Regulamentul* acestei școli, aprobat de neuitatul întru pomenire Iosif, Mitropolitul Moldovei, cu înalta Ordonanță nr. 671, din 18 Aprilie 1889”¹⁹. La sfârșitul celor doi, respectiv trei ani de studiu, absolvenții cu rezultate optime primeau „Atestatul de cântăreț bisericesc”, semnat de protopopul zonei, delegatul județean și directorul școlii, N. Barcan, și parafat cu sigiliul școlii.

Profesorul N.I. Barcan descrie, în *Memoriul* citat, și programa școlară, alcătuită numai din discipline specifice muzicii psaltice: „Anul I: Cunoașterea, scrierea și aplicarea notelor muzicale la *Anastasimatar*; svetilne și slavile Învierii Domnului nostru Iisus Hristos; Cetirea cuvenită și învățarea a mai multor psalmi din orologiu, pe de rost; Anul al II-lea: Aplicarea notelor muzicale la cântările cele mai necesare pentru servirea divină în zi și în noapte; Cântările fără note, cântate pe de rost, practic, podobii, tropare și alte cântări necesare serviciului divin; Citirea curgătoare pe cărțile bisericești și rânduielile bisericești învățate și din practică; Anul al III-lea: repetarea celor învățate în anii trecuți și practica pe la biserici”²⁰.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ În anul școlar 1908-1909 au fost înscriși 48 de elevi, organizați în trei clase; cf. *Ibidem*. Din 1869 până în 1909 au fost înscriși la această școală, în total, 1.129 de elevi, dintre care au obținut atestate de absolvire numai 435 de elevi. Această triere a fost cauzată de faptul că unii nu corespundeau cerințelor medicale, alții n-au mai avut susținere materială pentru a continua școala, alții nu erau înzestrați cu talent muzical, iar alții au fost exmatriculați din cauza conduitei nepotrivite pentru această chemare; cf. *Ibidem*, p. 3.

¹⁸ Declarația profesorului N.I. Barcan este confuză, pentru că în anul școlar 1907/1908 funcționau numai două clase și nu trei, cum am putea deduce; însă, cu certitudine, în anul școlar 1908/1909 erau organizate trei clase (vezi Dosarele 89/1907 și 55/1909).

¹⁹ cf. Dosar 55/1909.

²⁰ *Ibidem*, pp. 2-3.

Elementelor sistematice de teorie muzicală li se alătura obligativitatea practicii liturgice în duminici, sărbători, chiar în zilele de rând, dimineața și seara, desfășurate la diverse biserici din Piatra Neamț. Noțiunile teoretice ale muzicii psaltice erau predate după metoda Ieromonahului Macarie, expusă în cărțile tipărite la Buzău: *Theoreticon*, *Anastasimatar* și *Irmologhion*, reeditate într-o „variantă mai ieftină”²¹ de Neagu Ionescu, fost cântăreț al Sfintei Episcopii a Buzăului. Pentru exersarea unor heruvice, axioane și cântări din slujbele sfinților de peste an erau utilizate cărțile tipărite de protopsaltul Dimitrie Suceveanu.

Cu toate că N.I. Barcan a fost mult timp singurul profesor al școlii de psaltichie din Piatra Neamț, acesta își îndeplinea îndatoririle cu responsabilitate și profesionalism, aspect sesizat și exprimat de comisia delegată la examenul de sfârșit de an școlar 1901/1902, sub conducerea protoiereului G. Popovici: „Deși în școala de muzică bisericească se predau mai multe obiecte necesare pentru a forma cântăreți bisericești și aceste obiecte se predau de un singur Instructor, Dl. Neculai Barcan, totuși am constatat un progres uimitor; elevii execută perfect cântările și sunt stăpâni pe materiile necesare unui cântăreț, încât face onoare Județului, ceea ce a făcut pe comisiune a aduce mulțumiri D-lui Instructor Neculai Barcan”²². O dovadă în plus la aprecierile expuse mai sus o constituie și gradul mare de promovabilitate din acea sesiune de examinare: în anul I, dintre cei 29 de elevi înscriși s-au prezentat 24 și au promovat 21, iar în anul II, dintre cei 27 de elevi înscriși, s-au prezentat 24 și au promovat, devenind absolvenți, 23 de elevi²³. În anul școlar 1907/1908, dintre cei 19 elevi ai anului I au promovat 18, iar dintre cei 29 de elevi ai anului II au promovat, fiind declarați și absolvenți, 28 de elevi, unii înregistrând și rezultate maxime²⁴.

La examenele finale organizate pentru anul școlar 1908-1909, comisia formată din sachelarul C. Matasă, protopop de Neamț, N.

²¹ Această colecție reeditată costa 4 lei, o sumă pe care și-o puteau permite majoritatea elevilor, în vederea achiziționării ei; cf. *Ibidem*, p. 3.

²² *Proces-verbal*, din 26 iunie 1902, Arhiva MMB, Fond Cancelarie, dosar 104/1902.

²³ *Ibidem*. Precizăm că mediile de promovare începeau de la nota 6 și nu de la nota 5, cum se întâmplă astăzi.

²⁴ *Proces-verbal*, din 17 iunie 1908, adresa nr. 1154 din 28 iunie 1908, Arhiva MMB, Fond Cancelarie, dosar 89/1907.

Ionescu, delegat al Consiliului județean, și N. Barcan a sugerat recrutarea de candidați pentru această școală cu mai mare atenție, accentuându-se importanța calităților vocale: „Pentru mai bunul mers al acestei școli, cu frumosul și meritatul ei renume de până acum, se cuvine ca să nu se mai primească spre a o frecventa nici un elev care nu va fi având voce frumoasă în adevăratul sens al cuvântului și chiar o prezență mai distinsă. Cântăreții reprezintă partea artistică a serviciilor bisericești, prin urmare vocea frumoasă la ei trebuie să fie una din calitățile cele mai de frunte. De îndeplinirea acestei condiții de admitere în școală este responsabil Domnul Instructor și Conducător al școlii”²⁵.

Locația școlii de cântăreți din Piatra Neamț era în clădirea care adăpostea Școala primară de băieți nr. 1 din același oraș, cu program de după-amiază, zilnic, exceptând sărbătorile bisericești, între orele 16-18²⁶. Biblioteca modestă a acesteia cuprindea colecții de cântări și cărți precum: 12 exemplare de *Anastasimatare*, *Irmologhioane*, *Teoreticoane*, cumpărate de Comitetul permanent local; 35 de exemplare de *Ideomelare*, donate de Dimitrie Suceveanu și soția sa; 100 de exemplare ale manualului de *Tipic* al Episcopului Melchisedec Ștefănescu, retipărit de către Episcopul Silvestru Bălanescu al Hușilor, în 1900²⁷. În octombrie 1926, elevii primesc înștiințarea că își pot achiziționa, la prețul de 100 de lei, un nou *Anastasimatar*, alcătuit de Pr. Theodor Stupcanu, profesor de muzică bisericească la Seminarul „Veniamin Costache” din Iași, astfel că din acel moment, presupunem, o foloseau și ca material didactic²⁸.

Școala de cântăreți de la Piatra Neamț a primit și unele contestații, în privința organizării administrative. Astfel, în luna august 1909, pensionarul V. Gheorghiu din Botoșani, fost cântăreț bisericesc timp de patruzeci de ani, în urma unei vizite în orașul Piatra Neamț, reclamă la Mitropolie situația discriminatorie în care se aflau elevii acestei școli, care erau exploatați de către gazdele lor, nemaiaivând timp pentru deprinderea optimă a psaltichiei: „Am văzut cum elevii școlii particulare de cântăreți, că în loc să fie găzduiți pe la case

²⁵ *Proces-verbal*, din 17 iunie 1909, Arhiva MMB, Fond Cancelarie, dosar 55/1909.

²⁶ *Memoriu*, din 10 februarie 1909, în dosarul citat, f. 3.

²⁷ *Ibidem*, p. 4.

²⁸ Adresa nr. 28, din 10 octombrie 1926, Arhivele Statului Piatra Neamț, Fond Școala de cântăreți Piatra Neamț, dosar 10/1925, f. 115.

onorabile, dâșii din contra, cea mai mare parte din ei, sunt argați în curțile boierești. Boierii din Piatra Neamț nu mai plătesc leafă la rânduși, că se servesc cu elevii de la nenorocita școală. Se vede că această școală particulară subvenționată de județul Neamț se menține de boierii care se servesc de acei elevi ca servitori... Dacă elevii din această școală sunt săraci, parte din ei, să se ducă să învețe la școlile statului, pe la sfintele Mitropolii și Episcopii, care sunt destul de multe în țară, iar nu să fie argați pe la ciocoi care înjură pe Dumnezeu și în loc să le dea voie să se ducă la biserică, îi trimit cu panerile în piață și biserica nu o vâd cu lunile. Iar la finele anului tot boierii ordonă să se dea atestate acelor elevi, cu toate că nu știu nimic, amenințând (*n.n.*) pe profesorul lor că îi suprimă ajutorul de la județ²⁹.

În același an (1909) se pune problema desființării școlii petrene, întrucât „*o asemenea școală, bine organizată și recunoscută de Sfântul Sinod și Ministerul de Culte, este la Iași*”³⁰. Mitropolitul Pimen dă binecuvântare ca această școală să funcționeze până pe 1 aprilie 1910, după care să fie închisă, din motivele arătate mai sus. În luna august 1910, N. Barcan îl convinge pe IPS Pimen să aprobe continuarea cursurilor muzicale la școala din Piatra Neamț, demonstrând valoarea acesteia, în care s-au format cântăreți foarte buni, unii cu nume răsunător: „Din această școală au ieșit elevi buni, din care unii sunt acum conducători ai școalelor chiriarhale, după cum este Anton, cântăreț la Sfânta Episcopie a Râmnicului și conducătorul de acolo al școalei de cântăreți, Ieromonahul Moroșanu, conducătorul școalei din Sfânta Mănăstire Slatina, și Gheorghe Alexandrescu în urbia Bacău și alții”³¹. N. Barcan propune ca el să se ocupe în continuare de conducerea școlii, iar ca instructor să fie aprobat Gheorghe Alupei, „cântărețul din stânga de la biserică catedrală, care are talent și cunoștințele trebuitoare”³². Peste doi ani, în iunie 1912, marcat de suferințele inerente ale vârstei înaintate, acesta solicită chiriarhului preluarea

²⁹ Adresa nr. 2059, din 17 august 1909, Arhiva MMB, Fond Cancelarie, dosar 55/1909.

³⁰ Adresa nr. 2716, din 12 octombrie 1909, *dosar citat*.

³¹ Adresa nr. 2765, din 26 august 1910, *dosar citat*, p. 1.

³² *Ibidem*, p. 2. El motivează necesitatea funcționării acestei școli și prin faptul că mulți candidați din județele Neamț și Suceava sunt săraci și nu-și pot permite să urmeze Școala de cântări de la Iași, recomandată de IPS Pimen.

conducerii școlii de către G. Alupei, insistând asupra dorinței sale de a se continua activitatea inițiată și susținută de peste patruzeci de ani: „Ajuns aproape de sfârșitul vieții mele și pentru ca să fiu mângâiat în sufletul meu ca această școală ce am condus de mai mult de patruzeci ani, să aibă tot aceeași însemnătate dorită de IPS voastră, cad la mila IPS voastre și, respectuos, vă rog a numi în locul meu pe colegul G. Alupei, însărcinându-l cu direcțiunea acestei școale, care fiind tânăr și cu puteri noi, ajutând și până acum la instruirea elevilor și formând și cor bisericesc, (...) este inițiat în totul și cunoaște bine cum trebuie condusă această școală, în vederile aceluși regulament publicat în «Monitorul Oficial», nr. 238, din 27 ianuarie 1911, iar subsemnatul să rămână ca supraveghetor și conducător al elevilor în regulile bisericești; aprobându-mi-se aceasta, mi-ați îndulci restul zilelor mele (...)»³³. Din păcate, cel a cărui viață s-a identificat cu școala de la Piatra Neamț a trecut la cele veșnice în mai puțin de jumătate de lună de la ultima sa cerere oficială, în ziua de 9 iulie 1912³⁴, lăsând în urma sa zelul aprins al preoților și cântăreților nemțeni pentru continuarea activității acestei școli, care au propus diverse variante către Sfânta Mitropolie: „Școala aceasta, care a servit interesul general al multor biserici din țara noastră, a fost, îndeosebi, prețuită în județul Neamț, și mai ales de cântăreții acestui județ, care aveau la îndemână o școală pentru fiii lor doritori a ajunge cântăreți bisericești, iar pe lângă fiii cântăreților veneau aici și mulți fii ai locuitorilor din județ, cu același scop, fiindcă școala le era într-un oraș apropiat de dâșii, în care unii aveau rude ori cunoștințe drept gazde, iar traiul mai ieftin, în comparație cu acela din orașele în care se găesc astăzi școale de cântăreți bisericești (...). Pentru aceste motive, cu cel mai profund respect, vă rugăm, Înalte Preasfințite Stăpâne, să binevoiți a aproba ca această școală de cântăreți să continue și în viitor, măcar ca școală particulară»³⁵.

³³ Adresa nr. 3229, din 30 iunie 1912, Arhiva MMB, Fond Cancelarie, dosar 36/1911.

³⁴ Pr. Alexăndrel Barnea, *op. cit.*, p. 21; *cf.* Adresa nr. 2856, din 29 august 1912, Arhiva MMB, Fond Cancelarie, dosar 36/1911.

³⁵ Adresa cântăreților din județul Neamț către Mitropolit, nr. 2875, din 29 august 1912, dosar citat.

2. Școala petreană după 1912

Varianta preluării responsabilităților de conducere și instruire de către cântărețul Gheorghe Alupei, deși dorită și susținută de clericii din zonă, nu s-a materializat, din cauza prestanței nesatisfăcătoare a acestuia la examenul la care a fost supus pe 19 septembrie în fața unei comisii de la Mitropolie formată din: Econom Ioan P. Țincoca, Arhid. V. Marțian și G. Grigoriu, directorul școlii similare din Iași. După susținerea probelor teoretice și practice, comisia a concluzionat: „Față cu răspunsurile date găsim că candidatul e slab în teorie și descifrarea notației; cântarea, citirea și tipicul le știe bine; în ce privește practica predării muzicii e cu totul nepriceput”³⁶. Din aceste motive, Mitropolitul Pimen nu a îmbrățișat propunerea repetată a preoților nemțeni, reprezentați prin protoiereul G. Popovici, privitoare la G. Alupei, în schimb a aprobat preluarea conducerii acestei școli de *diaconul D. Irimescu* „de la biserica Catedrală a acestui oraș, Piatra, [întrucât] întrunește toate condițiile de a conduce școala de cântăreți în mod provizor”³⁷. Acesta a coordonat activitatea școlii nemțene până în 1920, fiind ajutat în predarea disciplinelor muzicale de G. Alupei³⁸, un profesor controversat la început, după cum am văzut mai sus, însă cu spirit de devotament față de acea școală.

Printre delegații prezenți la examinarea elevilor acestei școli a fost și I. Popescu-Pasărea, din partea Ministerului de Culte și Instrucțiunii Publice, în 1914, când au promovat, cu medii modeste, 4 elevi de anul I, 8 elevi de anul II și 9 elevi de anul III³⁹. Numărul cu mult mai mic de elevi, precum și rezultatele lor slabe (cu medii de promovare de la 6.00 la 7.75) ne face să caracterizăm perioada din preajma și din timpul războiului ca fiind una dificilă, atât în ceea ce privește resursele umane, cât și cele materiale, însă școala a avut continuitate. Pentru a întări această concluzie, mai precizăm că, la

³⁶ *Proces-verbal*, din 19 septembrie 1912, adresa nr. 3125, din 20 septembrie 1912, dosar citat.

³⁷ Adresa nr. 3329, din 6 octombrie 1912, dosar citat.

³⁸ Adresa nr. 15, din 28 iulie 1927, Arhivele Statului Piatra Neamț, Fond Școala de cântăreți Piatra Neamț, dosar 10/1925, f. 71.

³⁹ Adresa nr. 2217, din 30 iulie 1914, Arhiva MMB, Fond Cancelarie, dosar 34/1913. Pentru constatarea scăderii efectivului de elevi, vezi și adresa nr. 1666 din 21 iulie 1915, dosar 34/1915.

sfârșitul anului școlar 1918/1919, s-au prezentat la examenul de absolvire 9 elevi din anul I (din care au promovat 8), 2 elevi din anul II și 2 elevi (din 4 înscriși) din anul III⁴⁰.

La sfârșitul Primului Război Mondial s-a pus din nou problema desființării școlii din Piatra Neamț, urmând ca elevii și candidații din regiune să fie direcționați la școala similară din Iași. Însă intervenția strategică a protoiereului G. Popovici, în 1920, a fost iarăși salvatoare, arătând importanța funcționării unei asemenea școli de cântăreți în orașul nemțean, mai ales că era pe punctul de a fuziona cu nou-înființata școală de contabili a băncilor populare: „Această școală nu împiedică deloc mersul școalei de cântăreți din Iași, pentru că acest județ este prea departe și acei care voiesc să învețe se duc ori la Roman, ori la Bacău [școala din Bacău nu mai funcționa din 1914, *n.n.*], unde le este cu apropiere pentru întreținerea lor. Pe lângă aceasta, Federala Băncilor Populare din Piatra Neamț a luat lăudabila măsură de a forma de la toamnă o școală de contabili a băncilor populare și da mijloace de a urma elevii de la școala de cântăreți, măsură ce o cred ideală...”⁴¹. Această colaborare frumoasă cu Banca Federală a fost susținută și exprimată și de reprezentanții acesteia, evidențiind avantajele însușirii de cunoștințe de contabilitate, atât pentru cântărețul absolvent, cât și pentru parohia unde este repartizat: „[Cântăreții de biserică], dispunând de mai mult timp liber, ar putea perfect de bine să se ocupe de operațiunile contabilității și a celorlalte lucrări de cancelarie, având pe lângă modestul lor salariu de cântăreț, aproape peste puțință de trăit cu dânsul, și pe acela de secretar contabil la vreo societate cooperativă din comuna respectivă (...). În consecință, am dori ca elevii școlii de cântăreți bisericesti din Piatra Neamț, una din cele mai vechi școli din țară, să urmeze și școala de contabili pe lângă federala noastră; iar de altă parte ca noi să obligăm pe elevii ce se vor înscrie direct la școala de contabili și vor avea voce să urmeze și școala de cântăreți bisericesti”⁴².

În 1923 era deja la conducerea școlii nemțene *Pr. Econom Constantin Matasă*, după cum reiese din adresa nr. 1826, din 10 iulie 1923,

⁴⁰ Adresa nr. 1543, din 31 iulie 1919, Arhiva MMB, Fond Cancelarie, dosar 18/1919.

⁴¹ Adresa nr. 1608, din 18 iunie 1920, Arhiva MMB, Fond Cancelarie, dosar 36/1911. Această propunere a fost aprobată de mitropolit în august 1920.

⁴² Adresa nr. 673, din 23 august 1920, a Protoieriei Piatra Neamț, dosar citat.

în care solicită mitropolitului amânarea examenelor de absolvire pentru patru elevi din județul Bacău, pentru luna octombrie⁴³. Din altă sursă aflăm că Pr. C. Matasă, licențiat în teologie, preluase direcțiunea acesteia încă din luna noiembrie 1920, fiind numit „cu ordinul Înaltei Chiriarhii, nr. 3570, din 29 octombrie 1920”⁴⁴, și preda elevilor discipline teologice și de cancelarie: Istoria Vechiului și Noului Testament, la clasa I (2 ore/săptămână), Catehismul și noțiuni de Morală, la clasa a II-a (2 ore, respectiv 1 oră/săptămână), noțiuni de Liturgică, la clasa a III-a (2 ore/săptămână), Istoria Bisericii Române (2 ore/săptămână) și Practica de Cancelarie (1 oră/săptămână). Pentru că cei mai mulți dintre elevi terminaseră școala primară de câțiva ani buni, același profesor a simțit nevoia să le împărtășească acestora și câteva noțiuni de gramatică și istoria României, iar pe cei din anul III să-i inițieze în istoria sectelor și combaterea lor și să-i lămurească în problema calendarului. Muzica bisericească (psaltică), Muzica occidentală (liniară), Tipicul și Citirea bisericească au fost predate, încă din 1912, de *G. Alupei*, cântăreț I la Catedrala „Sfântul Ioan” - Domnesc, decorat în 1924 cu Ordinul „Răsplata Muncii”, pentru activitatea din școala petreană⁴⁵.

După 1920, situația școlii se îmbunătățește de la un an la altul, numărul de elevi instruiți revenind la stadiul de dinaintea războiului, astfel încât, la sfârșitul anului școlar 1923/1924, erau înscriși 22 de elevi în anul I, dintre care au promovat 18; în anul II erau 11 elevi, dintre care au promovat 9, în anul III erau 12 elevi, dintre care au promovat 11; la sfârșitul anului școlar 1924/1925 erau înscriși 18 elevi în anul I, dintre care au promovat 13, în anul II erau 21 elevi, dintre care 19 au promovat, și 9 elevi în anul III, dintre care 8 au absolvit; în anul următor situația a fost similară, fiind școlarizați 47 de elevi, dintre care 29 au promovat⁴⁶.

Începând cu 1925 se schimbă și localul școlii de cântăreți, de la Școala primară nr. 1 de băieți, într-o altă casă închiriată, de pe

⁴³ Vezi Arhiva MMB, Fond Cancelarie, dosar 31/1923.

⁴⁴ Adresa nr. 15, din 28 iulie 1927, Arhivele Statului Piatra Neamț, Fond Școala de cântăreți Piatra Neamț, dosar 10/1925, f. 71.

⁴⁵ Adresele nr. 15 și 16, din 28 iulie și 18 august 1927, dosar citat, ff. 71 și 73^{rv}.

⁴⁶ Adresa nr. 3, din 14 ianuarie 1927, dosar citat, f. 57; cf. adresa nr. 3120, din 27 iulie 1925, Arhiva MMB, Fond Cancelarie, dosar 34/1925. Alături de profesorii școlii nemțene, Pr. C. Matasă și G. Alupei, din comisia de examinare, în 1925, a făcut parte, din nou, I. Popescu-Pasărea.

strada Ștefan cel Mare, pentru a putea desfășura programul școlar zilnic într-un interval de timp mai mobil⁴⁷. Întreținerea școlii era asigurată, în parte, de instituțiile Statului din zonă, dar și din taxele unor elevi, în afară de cei săraci și orfani, care urmau cursurile școlare în mod gratuit⁴⁸.

Necesitatea pregătirii optime a viitorilor cântăreți a determinat, în 1929, o schimbare în structura școlilor cu acest profil, astfel încât, din toamna aceluși an, s-a adăugat încă o clasă, ciclul complet fiind acum de patru clase. Măsura amintită a fost aplicată în toate cele trei școli de cântăreți bisericești ale Eparhiei Iașilor, de la Iași, Botoșani și Piatra Neamț, după cum rezultă din decizia mitropolitană nr. 3120, din 6 iunie 1929: „Constatându-se că absolvenții școalelor noastre de cântăreți nu ies destul de pregătiți în timpul celor trei ani de școală și pentru a li se da o pregătire cât mai completă, atât în ceea ce privește cunoștințele teoretice, cât și cele practice, am dispus ca, începând cu anul școlar viitor, școalele de cântăreți să funcționeze cu un curs de patru ani⁴⁹, absolvenții din anul 1928/1929 fiind declarați promovați în anul IV de studiu.

Cercetând „Catalogul” Școlii de cântăreți din Piatra Neamț pe anul 1929/1930, am constatat care erau disciplinele de studiu, după reorganizarea amintită: Religia, Muzica bisericească, Muzica vocală, Tipic și Citire, Gramatica, Istoria, Geografia, Aritmetica și Conduita⁵⁰. La Religie se studiau noțiuni de Istoria Vechiului și Noului Testament

⁴⁷ *Ibidem*, f. 57. Până acum elevii își desfășurau orele numai în intervalul de timp 16.00-18.00, ceea ce îngreuna buna și eficienta organizare a procesului educativ. Mai mult decât atât, în școlile Statului din oraș se organizau după-amiaza și diferite cursuri pentru adulți. Vezi și adresa nr. 7809, din 2 septembrie 1927, Arhiva MMB, Fond Cancelarie, dosar 31/1927, f. 1.

⁴⁸ Adresa nr. 4, din 14 ianuarie 1927, Arhivele Statului Piatra Neamț, Fond Școala de cântăreți Piatra Neamț, dosar 10/1925, f. 58.

⁴⁹ Adresa nr. 3120, din 6 iunie 1929, Arhiva MMB, Fond Cancelarie, dosar 31/1929; cf. Adresa nr. 4101, din 25 iunie 1929, dosar citat.

⁵⁰ *Școala de cântăreți bisericești Piatra N. 1929-1930* (catalog), Arhivele Statului Piatra Neamț, Fond Școala de cântăreți Piatra Neamț, dosar 39/1929, f. 2. Disciplinele religioase și de cultură generală erau predate de directorul C. Matasă, iar disciplinele muzicale și noțiunile de tipic de cântărețul G. Alupei. Pentru limba română au fost plănuiți doi profesori: Pr. I. Chircă și diaconul Traian Lefter, însă nu știm dacă au activat într-adevăr în aceste posturi, cf. Dosar 20/1936, f. 41, același fond al Arhivelor Statului Piatra Neamț.

(anul I), de Morală (anul II), de Istorie Bisericească Universală și Dogmatică (anul III), de Istorie a Bisericii Române și Liturgică (anul IV). La Muzica bisericească (psaltică) se învățau glasurile diatonice (anul I), glasurile enarmonice (anul II), glasurile cromatice și diverse heruvices, axioane, cântări practice și pe note (anul III) și repetarea glasurilor, cântări practice și pe note și cântări după cărțile de ritual și tipic (anul IV). Pentru muzica vocală (liniară) se foloseau patru broșuri (câte una în fiecare an de studiu) de teorie și solfegiu, după programa liceului. La sfârșitul deceniului al patrulea funcționa și un cor al elevilor școlii nemțene, pe patru voci⁵¹. Din toamna anului 1932, la propunerea preoților din Piatra Neamț, elevii urmau și cursuri de agricultură și gospodărie sătească, în orele de după-amiază, cu personalul tehnic al Camerei Agricole din localitate. Avantajul asimilării acestor cursuri era primirea unei diplome de absolvire și a Școlii de gospodărire rurală, în baza căreia absolvenții se bucurau de anumite drepturi: li se ofereau semințe selecționate, vite de rasă, posibilitatea de a folosi utilaje ale Camerei Agricole⁵² ș.a. Pentru fixarea temeinică a cunoștințelor de specialitate acumulate, elevii acestei școli de cântăreți făceau practică la bisericile din oraș, preoții fiind rânduți să slujească, în acest scop, câte o zi pe săptămână (Vecernie, Utrenie și Sfânta Liturghie). Foarte interesantă este și inițiativa adunării tuturor cântăreților din oraș, o dată pe săptămână, pentru a răspunde în cor la slujbele rânduite⁵³.

Odată cu adăugarea anului IV și cu diversificarea materiei de învățământ s-a întâmplat un fenomen îngrijorător pentru școala nemțeană, privitor la scăderea interesului de înscriere a candidaților care preferau să urmeze școala de cântăreți de la Roman, organizată în trei clase și cu o programă mult mai lejeră, aspect surprins și semnalat, în iunie 1932, de Pr. Econom V. Constantinescu, delegat

⁵¹ Adresa nr. 9714, din 25 august 1939, Arhiva MMB, Fond Cancelarie, dosar 31/1939.

⁵² Adresa nr. 6381, din 3 octombrie 1932, Arhiva MMB, Fond Cancelarie, dosar 31/1932. În anul școlar următor erau predate deja noțiuni de agricultură, pomicultură, creșterea vitelor și de contabilitate de către ingineri agronomi de la Camera de Agricultură, „spre a face pe viitorii cântăreți buni gospodari și folositori societății în mijlocul căreia vor trăi”; cf. Adresa 4437, din 7 iulie 1932, dosar 31/1933.

⁵³ „Proces-verbal”, din 25 octombrie 1929, Arhivele Statului Piatra Neamț, Fond Școala de cântăreți Piatra Neamț, dosar 20/1936, f. 41.

la sesiunea de examinare. După ce a prezentat rezultatul examenului, cu 3 elevi promovați din 4 înscriși în anul I, cu 2 promovați din 5 în anul II, cu 3 promovați din 5 în anul III și 10 absolvenți din 16 înscriși în anul IV⁵⁴, acesta a subliniat tendința nefastă de descreștere a numărului elevilor la școala în discuție, constatând, pe lângă motivele legate de lipsa mijloacelor materiale (pentru că elevii plăteau o taxă), și pe cele legate de concurența neloială a școlii de la Roman: „în Eparhia vecină a Romanului funcționează o școală de cântăreți, la care pe lângă că nu se predau decât materiile religioase și muzica, celelalte obiecte de cultură generală nefigurând în programa școlii, apoi elevii absolvă numai cu trei ani de studii; așa că fie, de o parte, simplificarea programei analitice, iar, pe de alta, reducerea cursului la trei ani, fac ca unii elevi din județul Neamț să urmeze cursurile acelei școli. Și de unde înainte vreme școala din Piatra Neamț, cu o vechime de peste șaiszeci de ani și cu bună reputație, avea și elevi din județele limitrofe, deci și din altă eparhie, astăzi unii chiar din județul Neamț urmează școala de cântăreți din Roman, mai ușoară și cu durată mai scurtă”⁵⁵. Pr. V. Constantinescu propune și o soluție la această situație, și anume numirea în posturile de cântăreți bisericești de pe cuprinsul Eparhiei Iașilor numai dintre absolvenții școlilor de cântăreți din acea eparhie.

În anul școlar 1933/1934, personalul didactic al școlii era format din: directorul și profesorul *Pr. C. Matasă* care predă religia, istoria și geografia, *Pr. T. Borș*, institutor și profesor la cursul suplimentar în Piatra Neamț, care predă tipicul, citirea și gramatica, și *G. Alupei*, „unul dintre elevii cei mai buni ai lui Barcan și actualmente elev în anul al doilea la Academia de Muzică religioasă din București, [care] predă cântări practice, psaltichia și muzica vocală”⁵⁶. Activitatea școlară se făcea în acel timp în cadrul Casei Naționale.

⁵⁴ Situația elevilor era îngrijorătoare și în anul școlar 1932/1933, când în anul I erau înscriși 10 elevi, din care au promovat 5, în anul II erau 4 înscriși, în anul III erau 7 înscriși, iar în anul IV erau 16 înscriși, din care 12 absolvenți, încât această școală, „nefiind sprijinită materialicește de nimeni, era amenințată să rămână pe viitor fără un număr suficient de elevi...”. Vezi Adresa nr. 4437, din 7 iulie 1932, Arhiva MMB, Fond Cancelarie, dosar 31/1933.

⁵⁵ Adresa nr. 4321, din 27 iunie 1932, Arhiva MMB, Fond Cancelarie, dosar 31/1932.

⁵⁶ Adresa nr. 1675, din 15 martie 1934, Arhiva MMB, Fond Cancelarie, dosar 31/1934. Se alăturau profesorii ingineri agronomi pentru cursurile specifice.

3. Desființarea școlii petrene

Prin decizia nr. 6009, din 9 septembrie 1934, Mitropolitul Pimen a hotărât desființarea școlilor de cântăreți de la Botoșani și Piatra Neamț, din cauza numărului prea ridicat de absolvenți ai celor trei școli din Eparhia Iașilor, în comparație cu nevoile concrete din parohii, a lipsei de personal didactic bine pregătit și a taxelor de școlarizare împovărătoare solicitate elevilor. Această decizie a întâmpinat însă o rezistență puternică din partea regiunii nemțene, prin reprezentanți ai instituțiilor bisericești și de stat. În scurt timp au fost trimise la cancelaria Mitropoliei documente care susțin vehement continuarea cursurilor la școala din Piatra Neamț: un „Memoriu” al Adunării generale a cântăreților bisericești din județul Neamț (președinte - G. Alupei), un „Memoriu” al preoților, membrilor Adunării eparhiale și altor personalități din orașul Piatra Neamț (memoriu trimis și la Ministerul de Culte), sprijinit și de Prefectura județului Neamț, un „Raport” al directorului Școlii de cântăreți din Piatra Neamț. Argumentele folosite de aceștia pentru continuitatea școlii nemțene erau următoarele:

- școala funcționează pe baza aprobării Adunării eparhiale;
- în cadrul ei pot fi pregătiți optim 6-7 absolvenți, pe care școala îi dă anual;
- în cazul desființării, elevii nu vor urma școala de la Iași, din cauza distanței mari, în cel mai bun caz vor urma cursurile școlii de la Roman;
- fiind o școală particulară, averea ei aparține exclusiv comitetului școlar;
- nimeni nu poate împiedica funcționarea școlii, atâta vreme cât ea este inițiată și susținută de cetățenii orașului și de Prefectură⁵⁷.

Insistențele acestora au dat roade, astfel că mitropolitul a aprobat funcționarea Școlii de cântăreți din Piatra Neamț și în anii următori, amânând, în repetate rânduri, momentul unificării tuturor școlilor cu acest profil și mutarea la Mănăstirea Neamț⁵⁸. Deși școala se apropia de desființare, aduna candidați din ce în ce mai mulți, astfel că în luna iunie 1937 erau înscriși în cele patru clase 35, 14, 9, respectiv 16 elevi, din care au promovat 31, 6, 5, respectiv 11 elevi⁵⁹. Cursurile Școlii de cântăreți de la Mănăstirea Neamț, pentru

⁵⁷ Adresa nr. 7969, din 29 octombrie 1934, dosar citat, ff. 1-3.

⁵⁸ Adresa nr. 8096, din 27 iulie 1935, Arhiva MMB, Fond Cancelarie, dosar 31/1935.

⁵⁹ Adresa nr. 6612, din 13 iulie 1937, Arhiva MMB, Fond Cancelarie, dosar 31/1937.

anul I, s-au deschis în toamna anului 1937, în timp ce școlile de la Iași și Piatra Neamț au continuat cu clasele II-IV⁶⁰, iar în anul următor cu clasele III-IV. Deși ne-am aștepta ca în anul școlar 1939/1940 să fi funcționat la Piatra Neamț numai clasa a IV-a, o adresă a directorului C. Matasă către Mitropolie ne arată că au fost școlarizați și elevi de clasele I-III⁶¹. Mai mult decât atât, același director a sugerat mitropolitului ca această școală să-și continue activitatea, mai ales că dintre absolvenții ei au reușit la concursul de admitere pentru Academia de Muzică Religioasă din București, făcând față cu succes la cursuri⁶²; ceea ce s-a și întâmplat, însă numai pentru încă doi ani școlari (1940-1942)⁶³. Cu toate că beneficia de un corp didactic bine pregătit, format din Pr. C. Matasă, Pr. T. Borș, G. Alupei și Pr. M. Gavrilesco (licențiat în teologie), pentru științele religioase, totuși condițiile desfășurării cursurilor, într-o cameră mică din casa profesorului de muzică, situată la marginea orașului, lângă cimitir, erau precare. Aceste aspecte, alături de contextul funcționării în același timp a unei școli de cântăreți bisericești și la Mănăstirea Neamț, au condus la desființarea școlii de la Piatra Neamț, cel mai probabil la sfârșitul anului 1942⁶⁴, după o perioadă lungă și rodnică de funcționare, de 73 de ani. Încercările ulterioare de reînființare⁶⁵ a școlii nu s-au concretizat nici până astăzi, însă Școala particulară de cântăreți bisericești din Piatra Neamț rămâne un model de dăruire și dăinuire muzicală în plan bisericesc.

⁶⁰ *Tabel de Școlile de Cântăreți din cuprinsul Arhiepiscopiei Iașilor, care au dreptul la termen redus*, adresa nr. 1605, din 14 februarie 1938, Arhiva MMB, Fond Cancelarie, dosar 31/1938.

⁶¹ Vezi adresa nr. 8944, din 18 iunie 1940, Arhiva MMB, Fond Cancelarie, dosar 31/1940.

⁶² Adresa nr. 4710, din 16 mai 1940, dosar citat. În 1940 au reușit patru absolvenți la Academia de Muzică.

⁶³ Adresa nr. 8352, din 16 iunie 1941, Arhiva MMB, Fond Cancelarie, dosar 31/1941; cf. Adresa nr. 6963, din 19 iunie 1942, dosar 31/1942. În acești ani au fost instruiți muzical cca 41, respectiv 50 de elevi.

⁶⁴ În februarie 1943 era deja desființată, cf. Adresa nr. 1600, din 18 februarie 1943, Arhiva MMB, Fond Cancelarie, dosar 31/1943, vol. I. Elevii au fost mutați la școala ieșeană.

⁶⁵ Nicolae Mironescu, absolvent de Conservator și cântăreț I la Catedrala „Sfântul Ioan” - Domnesc din Piatra Neamț, a făcut o astfel de propunere în toamna anului 1943, cf. Adresa nr. 11586, din 15 septembrie 1943, dosar citat. O altă propunere de reînființare a acestei școli a venit din partea preoților și cântăreților din orașul Piatra Neamț și a unora din județul Neamț, fiind refuzată ca și cea dintâi, cf. Adresa nr. 6718, din 25 august 1945, Arhiva MMB, Fond Cancelarie, dosar 31/1945.

Concluzii

Școala de cântăreți bisericești de la Piatra Neamț este una din cele mai vechi școli de muzică bisericească din Moldova, funcționând într-o perioadă de înflorire remarcabilă a învățământului muzical bisericesc (1869-1942). Ea a fost înființată cu scopul de a pregăti optim cântăreți bisericești pentru parohiile din județul Neamț, însă, după cum am semnalat, și pentru parohii din regiuni mai îndepărtate.

Personalitatea marcantă a acestei școli rămâne psaltul, profesorul și directorul *Nicolae I. Barcan* (1841-1912), care și-a dedicat cea mai mare parte a vieții sale interpretării și pedagogiei muzicale bisericești, instruind, timp de peste patru decenii, sute de elevi, cei mai mulți viitori psalți pe la diferite biserici, iar alții viitori îndrumători în cadrul unor școli de psaltichie. N. Barcan a alcătuit și un manual de psaltichie, tipărit însă post-mortem: *Micul Anastasimatar practic*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1922.

În cei 73 de ani de funcționare, Școala de cântăreți bisericești de la Piatra Neamț a fost organizată în cicluri de două, trei, respectiv patru clase, abordând la început discipline exclusiv muzicale psaltice, apoi și de muzică liniară, aria curriculară fiind completată, mai ales în secolul al XX-lea, de discipline de cultură teologică și laică. Dintre profesorii de muzică din ultimele decenii de existență a acestei școli se remarcă *G. Alupei*, un cântăreț apreciat, dar și contestat uneori, care a dovedit în schimb un atașament responsabil față de profesia lui.

Pentru contemporaneitate, școala petreană reprezintă un model notabil de dăruire pe plan muzical bisericesc, într-un context în care, în zilele noastre, învățământul muzical bisericesc a fost privat de organizarea unor școli de cântăreți, iar în celelalte instituții teologice (seminare, facultăți), orele de muzică au fost restrânse considerabil. Cercetarea evoluției unor școli de muzică bisericească, precum cea de la Piatra Neamț, ne întărește convingerea că susținerea morală și materială a educației muzicale bisericești contribuie indubitabil la dezvoltarea activității misionare a Bisericii noastre.